

REKONSTRUKCJA PRZEMYSŁU W NIEMIECKIEJ REPUBLICE DEMOKRATYCZNEJ

W r. 1958 przemysł Niemieckiej Republiki Demokratycznej uczynił dalszy krok naprzód w kierunku rozwoju gospodarczego kraju, w umocnieniu zrębów socjalizmu, w zbliżeniu poziomu gospodarczego rozwoju kraju do poziomu Niemieckiej Republiki Federalnej¹. W wyniku tych osiągnięć Niemiecka Republika Demokratyczna zdobywa sobie coraz silniejszą pozycję w rzędzie uprzemysłowionych krajów Europy i świata. Wzrasta stale rola przemysłu Niemieckiej Republiki Demokratycznej w ekonomice państw socjalistycznych.

Produkcja globalna przemysłu NRD wzrosła w 1958 r. w stosunku do r. 1957 o 24⁰/o, gdy się przyjmie za podstawę poziom produkcji w r. 1950. Wyraża się to liczbą 241⁰/o wzrostu produkcji w stosunku do r. 1950 (Tabela I). W tej samej relacji największy przyrost produkcji, bo aż 40⁰/o, wykazał przemysł obróbki metali. Pozostałe gałęzie przemysłu miały niższy wskaźnik wzrostu produkcji od wskaźnika całego przemysłu. Przemysł lekki oraz przemysł artykułów żywnościowych i odżywczych podniosły produkcję o 20⁰/o, natomiast przemysł surowców podstawowych o 18⁰/o.

Charakterystycznym dla NRD w r. 1958 jest szczególnie duży skok w rozwoju przemysłu obróbki metali. Szczegółowiej informuje o tym Tabela II. Według zawartych w niej danych największy przyrost produkcji nastąpił w przemyśle elektrotechnicznym, bo aż 57⁰/o, w przemyśle precyzyjnym i optycznym — 42⁰/o, w przemyśle budowy maszyn 36⁰/o, a w przemyśle hutniczym — 27⁰/o.

Przemysły: chemiczny, włókienniczy oraz spożywczy miały wolniejsze tempo rozwoju, co obrazuje kształtowanie się ich przyrostu poniżej wskaźnika całego przemysłu. Szczególnie duży przyrost produkcji w budowie maszyn i hutnictwie przy równocześnie wielkim przyroście w przemyśle elektrotechnicznym i optycznym nasuwa wniosek, że r. 1958 nacechowany

¹ Por. J. Boroń, Aktualny stan przemysłu w Niemieckiej Republice Demokratycznej, „Przegląd Zachodni”. R. XV 2/1959, s. 350—372. O aktualnej sytuacji gospodarczej w NRD pisze Dominik Heinrich, Główne zadania ekonomiczne NRD. „Ekonomista”, 4-5/1959 s. 1011-1022.

był silnym rozwojem przemysłu środków produkcji. Wiąże się to niewątpliwie z kierunkami rozwoju handlu zagranicznego NRD, z rozwojem współpracy gospodarczej z krajami socjalistycznymi ale świadczy równo-

TABELA I
Indeks produkcji globalnej przemysłu NRD
wg poszczególnych gałęzi

Rok	Produkcja globalna przemysłu	
	Ogółem	z tego zakładów socjalistycznych
	1950=100	
1955	190	211
1956	202	232
1957	217	249
1958	241	277
Przemysł surowców podstawowych		
1955	179	186
1956	193	202
1957	207	216
1958	225	235
Przemysł obróbki metali		
1955	215	233
1956	234	255
1957	252	274
1958	292	318
Przemysł lekki		
1955	166	207
1956	170	221
1957	184	239
1958	204	266
Przemysł artykułów żywnościowych i odżywczych		
1955	216	256
1956	226	299
1957	243	322
1958	263	352
Poza przemysłem		
1955	138	141
1956	147	151
1957	152	154
1958	167	170

Zródło: „Deutsche Demokratische Republik. Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 84.

TABELA II

Indeks produkcji przemysłowej wg gałęzi przemysłu NRD w r. 1958.

Gałęzie przemysłu	Produkcja globalna		
	1950=100		
	1957	1958	przyrost %
Energetyka	154	171	17
Górnictwo	162	166	4
Przemysł metalurgiczny (hutniczy)	282	309	27
Przemysł chemiczny	224	246	22
Przemysł materiałów budowlanych włącznie z przemysłem szklarskim i ceramicznym	—	206	—
Budowa maszyn	239	275	36
Przemysł elektrotechniczny	312	369	57
Przemysł precyzyjny i optyczny	222	264	42
Przemysł drzewny i wyrobów kulturalnego użytku	—	200	—
Przemysł włókienniczy	197	215	18
Przemysł odzieżowy, wyrobów krawieckich, skórzanym, obuwniczym i tytoniowym	—	232	—
Przemysł celulozowo-papierniczy	—	159	—
Przemysł poligraficzny	—	130	—
Przemysł środków żywnościowych i odżywczych (spożywczych)	243	263	20

Zródło: „Deutsche Demokratische Republik, Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 85; „Statistisches Taschenbuch 1958“, s. 101.

cześnie, i to niedwuznacznie, o rozszerzeniu technicznej bazy dalszej rozbudowy i rekonstrukcji technicznej przemysłu. Przemysł NRD dał w r. 1958 produkcję wartości 74 385 mln marek (Tabela III), co stanowi 131,5% wartości produkcji całego przemysłu z r. 1955. Oznacza to średnio 10,5% przyrostu rocznego produkcji w ciągu trzyletniego okresu.

Tempo więc wzrostu produkcji przemysłowej w ubiegłych trzech latach było szybkie. Jeszcze żywiej rozwijał się socjalistyczny sektor przemysłu, który w r. 1958 wzrósł w stosunku do roku 1955 o 34%.

Na przestrzeni lat 1955—1958 nastąpiły dalsze zmiany w procesie uspołecznienia przemysłu. Wartość produkcji prywatnego przemysłu spadła o 22% w wyniku ograniczenia rozwoju tego sektora oraz uspołecznienia części zakładów. Powyższy jednak spadek nastąpił głównie przez wprowadzenie nowej formy przedsiębiorstw tzw. półpaństwowych. W przedsiębiorstwach tych państwo przejęło część kapitału i uczestniczy w zyskach, przy czym kierownictwo pozostawiono w zasadzie w rękach dotychczasowego właściciela. Przedsiębiorstwa półpaństwowe są wyrazem

polityki uspołecznienia przemysłu w specyficznych warunkach historycznego rozwoju i sytuacji politycznej NRD.

Tabela IV wskazuje, że ilość przedsiębiorstw półpaństwowych szybko

TABELA III

Produkcja globalna przemysłu wg form własności w NRD w 1958 r.

Dział Gałąź przemysłu	Produkcja globalna			
	Razem	wg form własności zakładów		
		Socjalistyczne	Półpaństw.	Prywatne
Przemysł	a) 74.385	65.503,0	2.812	6.070
	b) 131,3	134,0	—	78,0
z tego:				
Przemysł surowców podsta- wowych	a) 17.964	17.176,0	163	625
	b) 122,6	122,9	—	92,9
Przemysł obróbki metali	a) 19.326	17.832,0	550	944
	b) 133,2	133,8	—	80,2
Przemysł lekki i artykułów spożywczych	a) 37.095	30.495,0	2.099	4.501
	b) 134,9	141,4	—	75,9

a) w mln DM.

b) w % do r. 1955.

Zródło: „Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 52.

TABELA IV

Struktura przemysłu NRD wg form własności

Formy własności	1950	1956	1957	1958
	w odsetkach			
	Zakłady			
Socjalistyczna	25,6	32,3	33,4	33,4
Półpaństwowa	—	0,8	2,5	9,0
Prywatna	74,4	66,9	64,1	57,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
	Zatrudnienie			
Socjalistyczna	75,7	83,6	83,8	83,7
Półpaństwowa	—	0,5	1,7	4,6
Prywatna	24,3	15,9	14,5	11,7
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
	Produkcja globalna			
Socjalistyczna	76,5	88,6	88,6	88,8
Półpaństwowa	—	0,3	1,2	3,2
Prywatna	23,5	11,1	10,2	8,0
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Zródło: „Deutsche Demokratische Republik, Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 79.

wzrasta. O ile w r. 1957 stanowiły one zaledwie 2,5% wszystkich przedsiębiorstw przemysłowych NRD, to już w r. 1958 było ich 9%. Udział przedsiębiorstw państwowych w ogólnym zatrudnieniu przemysłu wzrósł z 1,7% w r. 1957 do 4,6% w r. 1958. Udział natomiast w wartości produkcji całego przemysłu NRD wzrósł w przedsiębiorstwach państwowych z 1,2% w 1957 r. do 3,2% w r. 1958.

W porównaniu z r. 1956, w którym rozpoczęto proces tworzenia przedsiębiorstw państwowych, rozwój ich jest o wiele wymowniejszy. Liczba przedsiębiorstw, zatrudnienie i produkcja były w r. 1958 blisko dziesięciokrotnie większe niż w r. 1956.

Rozwój przemysłu NRD w r. 1958 przyniósł dalsze wzmocnienie roli sektora socjalistycznego. Świadczy o tym wzrost udziału przemysłu socjalistycznego o 0,2% w produkcji globalnej (Tabela IV).

Rola przemysłu w gospodarce narodowej NRD jest coraz większa. Udział przemysłu w produkcji globalnej w r. 1958 wyniósł 64,8% (Tabela V) i wzrósł w stosunku do r. 1957 o 2,6%. W wytwarzaniu dochodu narodowego udział przemysłu w ciągu roku wzrósł jeszcze o 3,7%, osiągając na koniec 1958 r. poziom 60,5%. Jest to znaczny postęp, świadczący o procesie dalszego przekształcania się Niemieckiej Republiki Demokratycznej w kraj przemysłowy. Gdyby do przemysłu wliczyć rzemiosło i budownictwo, to tak rozumiany przemysł uczestniczył w r. 1958 w 75,9% w wytworzeniu produktu globalnego a w 72,8% w wytworzeniu dochodu narodowego. Kraje, mające podobne wskaźniki, zaliczają się już do krajów uprzemysłowionych.

W przemyśle NRD największy ciężar gatunkowy, tak pod względem zatrudnienia jak i wartości produkcji, posiadają gałęzie przemysłów określane mianem przemysłu obróbki metali (Tabela VI). Było w nich zatrudnionych ponad milion osób, tj. 36,7% ogółu zatrudnionych w przemyśle w r. 1958; dał on największą wartość produkcji, bo blisko 18 mld marek (w cenach niezmiennych), co stanowi 31,2% wartości produkcji całego przemysłu liczonej w cenach niezmiennych.

Pod względem zatrudnienia drugie miejsce zajmują gałęzie przemysłu lekkiego — 30,7% zatrudnienia całego przemysłu, a dalej przemysł surowców podstawowych — 25,2% zatrudnienia i przemysły artykułów żywnościowych i spożywczych — 7,4% zatrudnienia. Kolejność wielkości wymienionych dziedzin przemysłu nie zgadza się z kolejnością liczoną na podstawie kryterium wartości produkcji. Według wartości produkcji w cenach niezmiennych, drugą co do wielkości jest dziedzina przemysłu surowców podstawowych, która wytworzyła w r. 1958 produkcję wartości

TABELA V

Udział poszczególnych działów gospodarki w wytworzeniu produktu społecznego w NRD

Dział gospodarki	Udział w wytworzeniu produktu społecznego			
	1950	1955	1957	1958 ²
w odsetkach				
Produkcja globalna				
Przemysł	55,6	62,2	62,8	64,8
Budownictwo	4,6	5,1	5,5	5,3
Rzemiosło (bez rzemiosła budowlanego)	7,0	6,4	6,0	5,8
Rolnictwo i leśnictwo	13,7	10,9	10,9	10,5
Transport	5,5	5,2	5,2	5,0
Handel	12,7	9,1	9,0	7,7
Pozostałe działy	0,9	1,0	0,6	0,9
Razem:	100,0	100,0	100,0	100,0
Dochód narodowy				
Przemysł	47,5	57,1	56,8	60,5
Budownictwo	4,9	5,8	6,0	6,2
Rzemiosło (bez rzemiosła budowlanego)	7,5	6,7	6,6	6,1
Rolnictwo i leśnictwo	16,8	12,3	13,0	11,9
Transport	5,9	5,7	5,7	5,3
Handel	16,6	11,3	11,2	9,1
Pozostałe działy	0,8	1,0	0,7	0,9
Razem:	100,0	100,0	100,0	100,0

Zródło: „Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 51; „Statistisches Taschenbuch 1958“, s. 71.

TABELA VI

Struktura przemysłu NRD wg poszczególnych dziedzin przemysłu w 1958 roku

Dziedziny przemysłu	Liczba zakładów	Liczba zatrudnionych		Wartość produkcji w 1000 DM w cenach niezmiennych	
		w liczbach bezwzględnych	w %	w liczbach bezwzględnych	w %
Przemysł surowców podstawowych	2.490	714.461	25,2	16.630.962	29,2
Przemysł obróbki metali	3.709	1040.726	36,7	17.805.923	31,2
Przemysł lekki	8.051	870.604	30,7	13.676.701	24,0
Przemysł środków żywnościowych i odżywczych	2.780	207.713	7,4	8.901.357	15,6
Razem:	17.030	2833.504	100,0	57.014.943	100,0

Zródło: „Deutsche Demokratische Republik, Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 80.

² Dane tymczasowe.

16 630 mln marek, to jest prawie o 3 miliardy marek większą niż przemysł lekki. Znalazło to swoje odbicie w procentowym udziale przemysłów surowców podstawowych w produkcji całego przemysłu, w której przemysł surowców podstawowych uczestniczył w 29,2⁰/₀, a gałęzie przemysłu lekkiego tylko w 24⁰/₀.

Zwraca przy tym uwagę znacznie większy udział przemysłu środków żywnościowych i odżywczych (Tabela VI) w wartości produkcji całego przemysłu (15,6⁰/₀) niż w zatrudnieniu (7,4⁰/₀). Tak znaczna rozbieżność wynika z całego szeregu złożonych czynników, wśród których do najważniejszych zalicza się poziom techniki produkcji, wartość pracy uprzedmiotowionej w kosztach własnych produkcji oraz ceny.

Przedstawiona w Tabeli VI struktura przemysłu NRD w 1958 r. jest odbiciem zachodzących przemian rozwojowych poszczególnych gałęzi przemysłu (por. Tabelę I i II). Dynamikę zmian w przemyśle NRD na przestrzeni ubiegłych lat dziewięciu można lepiej zrozumieć przez odniesienie procesów rozwojowych przemysłu w tym kraju do poziomu przemysłowego zajmowanych przez niego ziem w r. 1936. Krzywe wzrostu wskazują na nieprzerwany proces rozwojowy o silniejszych tendencjach przypadających na lata 1950—1953 oraz 1957—1958. Przedsiębrane prace w zakresie rekonstrukcji przemysłu pozwalają przyjąć, że tendencje silnego wzrostu przemysłu w latach 1957—1958 utrzymają się również w latach najbliższych.

Poważne zmiany nastąpiły w r. 1957³ w rzemiośle. Ilość prywatnych zakładów rzemieślniczych spadła z 231 536 do 209 337⁴ w r. 1958. Ubyło zatem 22 199 zakładów rzemieślniczych, co stanowi blisko 10⁰/₀ ilości prywatnych zakładów rzemieślniczych z 1957 r. Równocześnie wzrosła bardzo ilość spółdzielni rzemieślniczych: z 295 w r. 1957⁵ do 2 107⁶ w roku następnym. Oznacza to, że ilość spółdzielni wzrosła więcej jak sześciokrotnie.

W zakresie zatrudnienia zmiany są również poważne. Zatrudnienie spółdzielni wzrosło z 10 361 osób w 1957 r.⁷ do 79 926 w r. 1958⁸. Natomiast w prywatnym rzemiośle zatrudnienie spadło w tym czasie z 795 035 osób do 669 829 osób. Zatrudnienie w spółdzielniach wzrosło mniej więcej ośmiokrotnie przy równoczesnym zmniejszeniu zatrudnienia w rzemiośle prywatnym blisko o 126 tys. osób, co stanowi 15,8⁰/₀ poziomu zatrudnienia z r. 1957.

³ Por. „Statistisches Taschenbuch 1958”, s. 122.

⁴ Por. „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 118.

⁵ Por. „Statistisches Taschenbuch 1958”, s. 122.

⁶ Por. „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 118.

⁷ Por. „Statistisches Taschenbuch 1958”, s. 123.

⁸ Por. „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 119.

Powyższe jednak zmiany nie znalazły takiego odbicia w ukształtowaniu wartości produkcji rzemiosła prywatnego. Wartość produkcji obniżyła się w ciągu 1958 r. zaledwie o 8 598 000 marek, tj. o 0,1% w stosunku do roku poprzedniego. Prywatne rzemiosło dało na koniec r. 1958 produkcję wartości 8 134 493 000 marek (DM)⁹. Zupełnie nieznaczne obniżenie produkcji przy równoczesnym zlikwidowaniu 22 199 warsztatów i spadku zatrudnienia o blisko 126 000 osób świadczy, że potencjał produkcyjny rzemiosła prywatnego nie tylko nie zmalał, lecz poważnie się podniósł. Socjalizacja rzemiosła poczyniła znaczne postępy. Zatrudnienie w spółdzielniach rzemieślniczych wzrosło w r. 1958 o z górą 69 tysięcy osób, a wartość produkcji ze 118 682 000 marek do 603 338 000 marek. Ten pokaźny wzrost spółdzielni rzemieślniczych, zatrudnienia i wartości produkcji dokonał się przy równoczesnym zachowaniu potencjału produkcyjnego rzemiosła prywatnego, a więc bez uszczerbku dla poziomu produkcji całego rzemiosła. W sumie nastąpił znaczny wzrost produkcji całego rzemiosła, co przysporzyło gospodarce narodowej dużych korzyści. Produkcja rzemiosła wzrosła w r. 1958 o 476 058 000 marek¹⁰. Przynależność produkcji w stosunku do r. 1957 wyniósł 5,7%.

W ogólnym rachunku zatrudnienie w całym rzemiośle obniżyło się o 55 641 osób (6,9% zatrudnienia z 1957 roku), przy równoczesnym wzroście produkcji o 5,7%. Taki przebieg socjalizacji rzemiosła świadczy o właściwej polityce ekonomicznej państwa w stosunku do rzemiosła.

Procesy rozwojowe przemysłu w r. 1958 przyniosły społeczeństwu NRD poprawę warunków bytowych. Wykazany rozwój przemysłu i jego dominująca rola w gospodarstwie narodowym dały w rezultacie dość znaczny wzrost zarobków. W skali gospodarki narodowej przeciętna płaca miesięczna podniosła się w ciągu roku z 379 DM do 392 DM¹¹. Wzrost przeciętnej płacy o 13 DM stanowi o wzroście płac w wysokości 3,4%. W samym przemyśle średnia płaca wzrosła z 409 do 421 DM. Wzrost więc płac wynosi tylko 2,9%. Absolutny wzrost średniej płacy w przemyśle jest trochę mniejszy niż w całej gospodarce narodowej, lecz ze względu na o wiele większą podstawę wzrost procentowy jest znacznie mniejszy.

Zmiany w strukturze płac w r. 1958 dowodzą pewnej tendencji do wyrównywania ich poziomu. Najwyższa średnia płaca nadal wynosiła w transporcie 424 DM, nastąpiło natomiast zmniejszenie różnicy w sto-

⁹ Por. „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 119.

¹⁰ Wartość produkcji całego rzemiosła wynosiła w r. 1957 8.261.773.000 marek. Na koniec 1958 r. produkcja wynosiła 8.737.831.000 marek: „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 115.

¹¹ Por. „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 65.

sunku do przemysłu i wielu pozostałych działów gospodarki narodowej. Zrównaniu uległa przeciętna miesięczna płaca w przemyśle i budownictwie. Zwraca przy tym uwagę największy wzrost średniej miesięcznej płacy w dziale produkcji niematerialnej, gdzie wynosi on 21 DM, tj. ponad 5,5%, oraz zupełnie nieznaczny wzrost, bo zaledwie o 1 DM, u pracowników łączności (poczta) i niezmieniony poziom płac w rzemiośle wytwórczym (290 DM). Wskutek tego, mimo zmniejszenia różnicy poziomów płac miesięcznych w większości działów gospodarstwa narodowego, rozpiętość między najwyższą przeciętną miesięczną płacą w budownictwie a najniższą w rzemiośle i na poczcie nieco wzrosła. Najniższa miesięczna płaca jest o ponad 30% mniejsza od najwyższej. Zróznicowanie poziomu miesięcznych płac w przekroju poszczególnych gałęzi przemysłu oraz poszczególnych sektorów jest jeszcze większe.

Płace nominalne nie są dostatecznym wykładnikiem wzrostu stopy życiowej ludności. Dokładniejszy obraz dają liczby w zakresie spożycia na głowę ludności oraz wkłady oszczędnościowe. W NRD widoczny jest stały wzrost popytu i zakupów przedmiotów trwałego użytku, jak telewizorów, radia, motocykli, samochodów osobowych, rowerów, mebli itp. Wzrasta również spożycie artykułów żywnościowych i odżywczych, o czym przekonuje Tabela VII. Wynika z niej, że w r. 1958 znacznie się podniosło spożycie na głowę ludności takich artykułów, jak masło, jaja, mleko, sery, tłuszcze, mięso, cukier, soki owocowe, owoce i inne. Spadło natomiast spożycie ziemniaków, mąki (przy równoczesnym wzroście spożycia mąki pszennej) oraz tłuszczów zwierzęcych. Zaszły zmiany w strukturze spożycia artykułów żywnościowych ludności NRD odzwierciedlają pewne prawidłowości, które cechują zmiany strukturalne spożycia, występujące w procesach podnoszenia się stopy życiowej społeczeństwa.

Podobnie o podnoszeniu się stopy życiowej świadczy wzrost wkładów oszczędnościowych ludności. W r. 1958 wkłady oszczędnościowe wzrosły z 8 970 mln DM do 11 244 mln DM¹². Na głowę ludności wynosiło to 649,73 DM. Charakterystyczne jest przy tym, że procentowy wzrost oszczędności na głowę ludności był wyższy od ogólnego wzrostu oszczędności. W pierwszym przypadku oszczędności wzrosły o 26,1%, a w drugim tylko o 25,3%. Wszystkie przytoczone dane liczbowe uzasadniają wspomniane na początku stwierdzenie, że r. 1958 był dla przemysłu NRD jak i całej gospodarki, ogólnie biorąc, rokiem niemałych sukcesów gospodarczych, które umacniają pozycję ekonomiczną i polityczną demokratycznego państwa niemieckiego w krajach obozu socjalizmu, jak i na całym świecie.

¹² Por. „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 76.

TABELA VII

Spożycie na głowę ludności¹ środków żywności i używek w NRD w 1958 r.

Wytwory	Jed.	1955	1957	1958 ²
Przetwory zbożowe	kg	118,4	118,4	110,9
mąka chlebowa	kg	116,2	113,4	106,2
mąka pszenna	kg	47,9	50,3	51,7
mąka żytnia	kg	68,3	63,1	54,5
	kg	2,0	1,7	1,8
Ziemniaki ³	kg	179,0	179,0	171,7
Cukier biały	kg	28,0	29,8	30,1
Świeże jarzyny ⁴	kg	46,5	49,7	50,5
Świeży owoc ⁵	kg	26,8	14,3	59,3
Soki owocowe	g	131,0	168,0	268,0
Orzechy importowane	kg	0,4	0,5	0,7
Mięso (bez tłuszczu) ⁶	kg	46,3	48,5	50,8
Mleko pełne (efektywnie)	l	80,0	86,0	94,7
Ser	kg	3,0	3,0	3,0
Jajka	szt.	122,0	165,0	181,0
Ryby (świeże)	kg	13,0	13,6	13,0
Masło (waga wyrobu)	kg	9,8	10,7	11,9
Margaryna (waga wyrobu)	kg	10,4	10,0	10,4
Tłuszcze jadalne (w jednostkach tłuszczowych)	kg	24,2	25,8	27,0
masło	kg	7,5	8,2	9,2
tłuszcze zwierzęce (po przerobieniu)	kg	7,5	7,7	7,5
tłuszcze i oleje roślinne	kg	9,2	9,9	10,3
Papierosy	szt.	1.040,0	1.044,0	1.025,0
Cygara	szt.	43,0	61,0	73,0
Tytoń	g	176,0	202,0	201,0
Piwo	l	69,0	76,6	76,5
Wódki	l	1,8	1,9	1,7
Wino	l	1,7	1,8	2,0
Herbata	g	77,0	90,0	93,0

Uwagi: 1) Obliczenie oparto na ogólnie przyjętej międzynarodowej metodzie. Ogólne spożycie obliczono, przyjmując produkcję krajową i doliczając saldo handlu zagranicznego z uwzględnieniem zmian w zapasach. 2) Dane tymczasowe. 3) Bez ziemniaków przetwarzanych w przemyśle środków żywności. 4) Bez własnej produkcji małych ogródków oraz bez importowanych konserw jarzynowych, włącznie z cebulą jadalną. 5) Bez importowanych konserw owocowych, włącznie z orzechami z własnych zbiorów. 6) Bez mięsa końskiego.

Zródło: „Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 70.

Powyższe osiągnięcia dotyczą przemysłu jako całości, co oczywiście nie wyklucza, że mogą być i na pewno są takie zakłady, przedsiębiorstwa czy branże, które nie wykazują się w pełni pozytywnymi rezultatami gospodarczymi. Reprezentują one niedostatki i niedociągnięcia przemysłu,

obciążają jego konto osiągnięć, lecz nie przybrały one tych rozmiarów, by bilans ogólny nie miał być dodatni.

Istotnym dla oceny przemysłu jest nie tylko stwierdzenie postępu w jego rozwoju, lecz niezbędne jest również ustalenie, czy osiągnięte rezultaty są zadowolające, czy spełniają one założone postulaty polityki gospodarczej państwa oraz czy odpowiadają istniejącym możliwościom, warunkom i rozporządzalnym środkom. Trudno w ramach tego rodzaju pracy dać na to pytanie wyczerpującą i w zupełności uzasadnioną odpowiedź. Będziemy się starali jednak w miarę dostępnych materiałów i informacji dać na nie choćby odpowiedź ogólną lub częściową.

Niezależnie od dalszego toku rozważań, można niewątpliwie stwierdzić, że w życiu gospodarczym nie często spotyka się wypadki, by osiągnięte wyniki były całkowicie zgodne z zamierzeniami i by były one osiągnięciami optymalnymi. Jest to ideał, który staramy się osiągnąć, lecz trudności w jego osiągnięciu, szczególnie w skali gospodarki narodowej, wynikają z całej złożoności procesów gospodarczych, z niedoskonałości poznania naukowego tych zjawisk oraz z wpływu wielorakich zmiennych czynników na życie gospodarcze, jak np. polityczna sytuacja międzynarodowa itp. Jak wynika z publikacji naukowych, uchwał rządu i partii, prasy codziennej, konferencji naukowych i gospodarczych, osiągnięcia przemysłu NRD, jakkolwiek duże, nie należą do rzędu osiągnięć idealnych. Wskazują na to postulaty wysuwane pod adresem przemysłu oraz podjęte przez partie decyzje rekonstrukcji przemysłu. W NRD prowadzi się na szeroką skalę rozwinięte prace przygotowawcze do dokonania wielkiego przełomu w przemyśle określonego właśnie mianem „rekonstrukcji przemysłu”¹³.

¹³ Temu problemowi poświęcona była między innymi konferencja naukowa zorganizowana w Lipsku w dniach od 1 do 3 grudnia 1959 r. przez Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu im. Karola Marksa. Na plenarnym posiedzeniu konferencji w Lipsku podstawowy referat pt. „Die sozialistische Rekonstruktion der Industrie der Deutschen Demokratischen Republik” (Socjalistyczna Rekonstrukcja Przemysłu Niemieckiej Republiki Demokratycznej) wygłosił dziekan Wydziału Ekonomicznego prof. dr Johannes Schmidt. Obrady prowadzono w pięciu sekcjach roboczych, na których po wygłoszeniu referatów wprowadzających toczyła się dyskusja. Przedmiotem obrad sekcji I był problem rozwoju standaryzacji, specjalizacji, kooperacji, koncentracji i kombinacji w procesie rekonstrukcji przemysłu. Sekcja II zajęła się ekonomicznymi problemami wprowadzenia nowej techniki, technologii i organizacji w zakładach przemysłowych. Sekcja III pracowała nad zagadnieniem socjalistycznej rekonstrukcji gospodarki terenowej, ze szczególnym uwzględnieniem przemysłu drobnego (terenowego.) W sekcji IV rozpatrywano problem siły roboczej w świetle rekonstrukcji przemysłu. Sekcja V omawiała zagadnienie rekonstrukcji w zakresie zarządzania socjalistycznymi przedsiębiorstwami przemysłowymi.

Z uchwał partii i rządu oraz publikacji¹⁴ ekonomicznych wynika, że przez rekonstrukcję przemysłu NRD rozumie się przedsięwzięcie generalnego przeobrażenia przemysłu NRD w przemysł nowoczesny, niezbędny w obecnym etapie budowy socjalizmu ze względów ekonomicznych i politycznych. Wskazuje się na wszechstronne powiązania gospodarcze i pozagospodarcze przemysłu z pozostałymi działami gospodarki narodowej, z dziedzinami życia społecznego oraz wypływającą z tego konieczność kompleksowych rozwiązań wykraczających dość daleko poza ramy samego przemysłu. Takie sformułowania pozwalają uznać rekonstrukcję przemysłu NRD za przedsięwzięcie wysokiej rangi gospodarczej i politycznej oznaczające nowy etap w rozwoju socjalistycznego przemysłu Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Celem rekonstrukcji przemysłu jest znaczne podniesienie ilości i jakości produkcji przemysłowej, poważny wzrost wydajności pracy, wygospodarowanie rezerw siły roboczej, obniżka kosztów produkcji oraz umocnienie i rozszerzenie sektora socjalistycznego i rozwinięcie socjalistycznych form pracy kolektywnej. Osiągnięcie tego celu przynieść powinno wyraźne podniesienie stopy życiowej ludności, poziomu kulturalnego narodu, wzmocnienie siły ekonomicznej i politycznej państwa, a przez to przyczynić się do ugruntowania i ostatecznego zwycięstwa ustroju socjalistycznego w NRD.

Zasadnicze przemiany w rekonstrukcji przemysłu opierać się mają na maksymalnym wyzyskaniu najnowszych zdobyczy w dziedzinie techniki. Zamierzenia idą w kierunku unowocześnienia zakładów przemysłowych, mechanizacji, automatyzacji, specjalizacji i standaryzacji produkcji. Zorganizowano w związku z tym w grudniu 1959 r. na terenach Targów Lipskich wystawę standaryzacji i racjonalizacji, rozwinięto szeroką propagandę postępu technicznego, wydano cały szereg publikacji mających spopularyzować wiedzę techniczną i pobudzić szerokie masy pracowników do nowatorstwa i racjonalizacji.

Drugi nurt zmierza do opracowania i wprowadzenia w życie lepszych form organizacji produkcji, organizacji zarządzania i kierownictwa socjalistycznymi zakładami przemysłowymi, jak i całym przemysłem i gospodarką narodową. Zwraca się uwagę na konieczność prowadzenia gruntownych badań naukowych dla opracowania metod rachunku ekonomicznej efektywności przedsięwzięć rekonstrukcji przemysłu, ustalenia dogodniejszych metod planowania, a szczególnie planowania terytorialnego.

¹⁴ Wśród publikacji zwraca uwagę praca: Hans Arnold, Alfred Lange, Die sozialistische Rekonstruktion der Industrie in der Deutschen Demokratischen Republik. Berlin 1959. Verlag „Die Wirtschaft”, s. 104.

W ogóle uderza w całym nakreślonym planie rekonstrukcji przemysłu duży nacisk na zainteresowanie nim szerokich mas ludzi pracy, przy czym szczególną rolę wyznacza się nauce. Godnym podkreślenia jest również i to, że przy prowadzonej szerokiej popularyzacji problemu rekonstrukcji przemysłu tak pracownicy nauki, jak i działacze praktyki gospodarczej traktują całe przedsięwzięcie bardzo rozważnie, przywiązując zasadniczą wagę do uprzedniego dogłębnego i wszechstronnego przemyślenia i przestudiowania związanych z tym zagadnień, by dopiero na tej podstawie podjąć konkretne kroki i decyzje, które pozwoliłyby na kompleksowy i harmonijny przebieg realizacji.

Proces rekonstrukcji objąć ma tak pod względem technicznym, jak i ekonomicznym nie tylko przemysł kluczowy czy państwowy, ale również przemysł spółdzielczy i prywatny. Chodzi więc w ostatecznym rachunku o uzyskanie wysokiego poziomu techniczno-ekonomicznego całego przemysłu.

Głównych przyczyn w podjęciu tak wielkiego przedsięwzięcia, jak już wspomniano poprzednio, szukać należy w dotychczasowej sytuacji ekonomicznej i politycznej NRD. Osiągnięcia w rozwoju przemysłu NRD, chociaż są duże, nie zadowolają społeczeństwa i rządu. Konieczny i możliwy jest jeszcze większy postęp w tym zakresie w najbliższej przyszłości, i to skłania zasadniczo partię i rząd do powzięcia tak wielkiej decyzji. W przemyśle NRD można dość łatwo zauważyć w wielu gałęziach, a szczególnie w przemyśle obróbki metali, przewagę starszych zakładów przemysłowych, w których wyposażenie techniczne, jak i nieraz same procesy technologiczne pozostają dość daleko w tyle za najnowszymi zdobyczami w tej dziedzinie. Niedostateczna reinwestycja tych zakładów nie pozwala na odpowiedni wzrost wydajności pracy i optymalne ukształtowanie kosztów produkcji. Zwraca się uwagę na konieczność rekonstrukcji technicznej transportu, a szczególnie transportu wewnętrznego zakładów przemysłowych, który staje się dość często czynnikiem warunkującym możliwość polepszenia i unowocześnienia organizacji produkcji.

Przedsięwzięta rekonstrukcja przemysłu stawia też zwiększone zadania przed przemysłem budowlanym. Wymaga ona zwiększenia rozmiarów produkcji przemysłu budowlanego, co przy występujących trudnościach w pozyskaniu nowych rezerw siły roboczej narzuca oparcie tego przemysłu na nowoczesnej bazie technicznej.

Przesłankami ekonomicznymi dla podjęcia rekonstrukcji przemysłu w NRD są głównie potrzeby szybszego wzrostu produkcji, wydajności pracy, szybszego podniesienia na wysoki poziom stopy życiowej ludności. Ze względu na występujący specyficzny i niezwykle trudny problem siły

roboczej osi rekonstrukcji staje się postęp techniczny. Od niego zasadniczo uzależniony będzie szybki wzrost produkcji i wydajności pracy, lepsza jakość produkcji, niższy koszt, nowoczesna i sprawna organizacja, słowem, wszystkie niezbędne przemiany. Nie należy rozumieć problemu postępu technicznego w sensie fetyszystycznym. Ostatecznie o wszystkim decyduje człowiek, i to będzie zawsze moment zasadniczy i najważniejszy.

Od tej strony przyznać należy, że w centrum uwagi w zamierzeniach rekonstrukcji jest rzeczywiście człowiek. Świadczy o tym kładziony nacisk na rozpowszechnianie wiedzy i nauki, wszechstronne podnoszenie kwalifikacji pracowników przemysłu, wciąganie do prac nad planami rekonstrukcji szerokich rzesz pracowników, rozwijanie form pracy kolektywnej oraz wysiłki w kierunku stworzenia optymalnych warunków bezpieczeństwa i higieny pracy.

Na przykładzie NRD dostrzec można szczególnie wyraźny związek ekonomiki i polityki¹⁵. NRD jest państwem obozu socjalistycznego wysuniętym najbardziej na zachód, posiadającym bezpośrednią styczność ze światem kapitalistycznym. Nie jest ono wprawdzie jedynym takim państwem demokracji ludowej, lecz wyjątkowość jego położenia polega na tym, że powstało ono w specyficznych warunkach politycznych, na gruzach państwa faszystowskiego, przy czym objęło ono tylko część (i to mniejszą) narodu niemieckiego. Bezpośrednim sąsiadem zachodnim jest ten sam naród, żyjący w innym ustroju, w innym państwie niemieckim.

Obydwa państwa niemieckie chcą zdobyć cały naród niemiecki dla swych różnych ustrojów. Stoją one wobec problemu zjednoczenia Niemiec reprezentując przy tym odmienne stanowiska odnośnie dróg i zasad zjednoczenia wynikających z różnic reprezentowanych ustrojów. Rozwijająca się w skali światowej rywalizacja ustroju socjalistycznego i kapitalistycznego na gruncie ekonomicznym, znajduje swój wyraz w rywalizacji ekonomicznej obu państw niemieckich. Znana pod nazwą „cudu gospodarczego” *prosperity* w rozwoju gospodarczym NRF, która doprowadziła do wysokiego unowocześnienia przemysłu, nie może być oceniana bez związku z zainteresowaniami politycznymi mocarstw zachodnich i odpowiedniej pomocy gospodarczej udzielanej w głównej mierze przez USA. Cud więc gospodarczy nie może być przypisywany tylko czynnikom wewnętrznym, wynikającym z walorów samego ustroju społecznego i stworzo-

¹⁵ Wpływ czynników politycznych na zjawiska gospodarcze podnosi ostatnio również wielu ekonomistów zachodnich. Wśród nich można wymienić Gunara Myrdala, który wypowiada w tej materii swoje poglądy, między innymi w pracy „Teoria ekonomii a kraje gospodarczo nierozwinięte”. Polgos. Warszawa 1959.

nego systemu gospodarczego w NRF, lecz musi mieć swe źródło w dużej mierze w czynnikach politycznych.

Rywalizacja ekonomiczna państw niemieckich odbywa się w ogniu walki politycznej. Uwidacznia się to w dyskryminacji gospodarczej NRD na rynkach świata zachodniego, w ofensywie propagandowej NRF, zachęcaniu obywateli NRD do ucieczki do NRF, w urabianiu opinii ludności NRF o stosunkach gospodarczych i społecznych panujących w NRD itp. Niemiecka Republika Demokratyczna w procesie rywalizacji ekonomicznej jest więc zmuszona ze względów politycznych do szczególnie szybkiego rozwoju ekonomiki kraju, a w tym przede wszystkim przemysłu. Wymaga to dużego wysiłku organizacyjno-gospodarczego całej Niemieckiej Republiki Demokratycznej. W tym upatrywać można chyba zasadnicze powody, dla których uznano dotychczasowe osiągnięcie za niewystarczające i podjęto kroki zmierzające do szczególnie szybkiego wzrostu produkcji, wydajności pracy, poprawy jakości produkcji i unowocześnienia technicznego przemysłu.

*

W rozwoju gospodarczym każdego kraju osią problemu jest człowiek, który występuje równocześnie jako wytwórca i jako odbiorca (konsument) produkcji. Człowiek musi wytwarzać, aby móc konsumować, żyć może wtedy, jeśli będzie wytwarzał. Prawda ta dotyczy społeczeństwa, lecz nie ma całkowitego zastosowania do wszystkich jego jednostek. Słowem, konsumuje całe społeczeństwo, a wytwarza tylko jego część. Jest rzeczą sprawiedliwości społecznej, by każda jednostka zdolna do pracy uczestniczyła w społecznym procesie wytwarzania, i tylko to stanowiło dla niej tytuł do uczestniczenia w podziale wytworzonych dóbr. Udział w procesie wytwarzania wszystkich ludzi zdolnych do pracy daje optymalny dochód narodowy, optymalne warunki życia społeczeństwa.

Wielkość społecznej produkcji zależy nie tylko od ilości siły roboczej, lecz co najmniej w równym stopniu od ilości posiadanych środków produkcji, od poziomu technicznego wyposażenia, od techniki produkcji. Ogólnie więc powiedzieć można, iż struktura demograficzna społeczeństwa, wyposażenie w majątek produkcyjny i poziom techniczny produkcji posiadają istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego. Na tym tle rysuje się właśnie odmienność problematyki rozwoju gospodarczego NRD i np. Polski, oraz pewien specyficzny aspekt przedstawionej poprzednio rekonstrukcji przemysłu. Polska jest krajem, w którym przybywa w ciągu roku średnio 0,5 miliona młodych obywateli. Rozwój więc gospodarczy Polski wiąże się nie tylko ze wzrostem wydajności pracy przez wyposażenie zaangażowanej w produkcji siły roboczej w technikę nowoczesną,

lecz równocześnie wymaga on przygotowania nowych warsztatów pracy dla nowych zastępów siły roboczej. Zastosowanie wysokiej techniki w produkcji powoduje wzrost nakładów kapitałowych na zatrudnienie jednostki siły roboczej, co przy wysokim przyroście naturalnym prowadzi do skomplikowanych sytuacji. Z jednej strony występuje potrzeba rozwijania kapitałochłonnych dziedzin produkcji, z drugiej znowu strony ograniczone możliwości akumulacji i silny przyrost, przynajmniej w pewnym okresie czasu, zmuszają do zaangażowania wolnej siły roboczej w pracochłonnych dziedzinach produkcji czy inwestycji. Niemiecka Republika Demokratyczna natomiast ma zupełnie inną sytuację ludnościową. Ludność NRD zmniejszyła się w ciągu 9 lat (1950-1958) o 1.076.500 osób, co świadczy, że średni roczny ubytek ludności przekraczał 100.000 osób¹⁶. W Polsce przybyło w tym czasie aż 4.5 miliona ludzi. Rzeczą jest zrozumiałą, że osiągnięty wzrost produkcji przemysłowej w NRD i w Polsce przy równym chociażby tempie rozwoju ma różną wymowę, różny efekt gospodarczy w postaci wzrostu dochodu narodowego na głowę ludności, różne możliwości akumulacji pozwalającej na dalsze rozwijanie produkcji i w końcu różne możliwości kształtowania stopy życiowej społeczeństwa. Silny wzrost produkcji przemysłowej w NRD przy równoczesnym spadku liczby ludności pozwalał na szybszy wzrost stopy życiowej ludności niż w Polsce.

Spadek liczby ludności NRD jest zjawiskiem złożonym¹⁷. Dostrzegamy tutaj skutki przyczyn działających w przeszłości i teraźniejszości. Wpłynęła na stan obecny na pewno II wojna światowa powodując dotkliwe straty w męskich rocznikach wieku dojrzałego, a przez to spadek przyrostu naturalnego, niekorzystną strukturę wieku, nieproporcjonalną strukturę płci itd. Z obecnie działających przyczyn wymienić należy również ruch migracyjny między obu państwami niemieckimi z sygnalizowaną przewagą większego odpływu z NRD. Nie wdając się w analizę tego zjawiska warto zaznaczyć, że dla przyszłego rozwoju gospodarczego NRD poznanie jego przyczyn, charakteru i stopnia trwałości jest rzeczą ważną. W tej chwili interesuje nas obiektywny fakt występowania tego zjawiska i jego wpływ na życie i politykę gospodarczą NRD.

Tabela VIIIA i VIIIB obrazuje nam, jak różnie kształtował się problem siły roboczej w Polsce i NRD w r. 1958. Polska, licząca o około

¹⁶ Na podstawie „Statistisches Taschenbuch 1959”, s. 41.

¹⁷ Problemy demograficzne NRD w porównaniu z NRF omówiono w pracy: Z. Heliński, Ludność w NRD, „Przegląd Zachodni” 5/1959, s. 129-136.

$\frac{2}{3}$ ludności więcej niż NRD, ma blisko trzykrotnie większą ilość młodzieży do lat 15 i o ca $\frac{1}{7}$ więcej ludności w wieku emerytalnym. W wyrażeniu procentowym zróznicowanie struktury obu społeczeństw jest twidozniejsze. Polska, przy poważnej różnicy na korzyść NRD ludności w wieku zdolności do pracy (8%), posiada o około 14% większe rezerwy młodej siły roboczej niż NRD. W liczbach absolutnych różnica jest bar-

TABELA VIIIA

Ludność w wieku zdolności do pracy NRD i Polski w r. 1958

W wieku	Ogółem		mężczyźni		kobiety	
	NRD	Polska	NRD	Polska	NRD	Polska
	w tysiącach					
Ogółem	17312	28997	7770	13979	9542	15018
a) młodocianym ¹	3559	9912	1819	5058	1740	4854
b) zdolności do pracy ²	10782	15746	5019	7884	5762	7862
c) emerytalnym	2971	3339	931	1037	2040	2302

Uwaga: ¹ poniżej 15 lat; ² mężczyźni 15—60 lat, kobiety 15—55 lat.

Zródło: „Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 43 oraz „Rocznik Statystyczny 1959“, s. 24.

TABELA VIIIB

Ludność w wieku zdolności do pracy NRD i Polski w r. 1958

W wieku	Ogółem		mężczyźni		kobiety	
	NRD	Polska	NRD	Polska	NRD	Polska
	w odsetkach					
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
a) młodocianym ¹	20,5	34,2	23,4	36,2	18,2	32,3
b) zdolności do pracy ²	63,3	54,3	64,6	56,4	60,4	52,4
c) emerytalnym	17,2	11,5	12,0	7,4	21,4	15,3

Uwaga: ¹ poniżej 15 lat; ² mężczyźni 15—60 lat, kobiety 15—55 lat.

Zródło: „Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 43 oraz „Rocznik Statystyczny 1959“, s. 24.

dzo poważna. Nieco inaczej wygląda sprawa w odniesieniu do samych mężczyzn (Tabela VIIIB). NRD posiada większy odsetek mężczyzn w wieku zdolności do pracy niż Polska. Równocześnie jednak odsetek młodocianych mężczyzn w Polsce jest wyższy o 12,8%, a odsetek mężczyzn w wieku emerytalnym w porównaniu z NRD jest niższy o 4,6%.

Ukształtowanie liczb oznacza, że w najbliższej przyszłości w NRD nie można liczyć na zwiększenie siły roboczej w drodze przyrostu ludności, lecz raczej może nawet wystąpić, przy niekorzystnej strukturze wieku i płci, zmniejszenie istniejących jej zasobów. Dalszy zakładany wzrost przemysłu może zatem bazować tylko na istniejących zasobach

siły roboczej. Niezbędne więc będzie szukanie rezerw pracy ludzkiej w doskonaleniu organizacji, a przede wszystkim w stosowaniu najnowszych zdobyczy postępu technicznego. Wysoka mechanizacja i automatyzacja przemysłu stanowi klucz do dalszego rozwoju przemysłu i całej gospodarki. Postęp techniczny przy takich zasobach rąk zdolnych do pracy i strukturze demograficznej ludności, jak w NRD, ma szczególnie dogodne warunki zastosowania, gdyż nie komplikuje tu sytuacji konieczność równoczesnego rozwijania pracochłonnych inwestycji czy działów produkcji.

Rekonstrukcja przemysłu NRD znajduje więc swoje specyficzne uzasadnienie w problematyce demograficznej, i to właśnie w kierunku rekonstrukcji technicznej. Problem siły roboczej a rekonstrukcja przemysłu NRD na podstawie szerokiego zastosowania postępu technicznego rysuje się jeszcze wyraźniej, jeśli się uwzględni strukturę pici. W NRD w r. 1958 kobiety stanowiły 55,1% całej ludności. W Polsce odpowiedni wskaźnik wynosił 51,8%. Stąd jest zrozumiałe, że i udział kobiet w zatrudnieniu w gospodarce NRD jest znaczny. Jak wskazuje Tabela IX,

TABELA IX

Zatrudnienie kobiet w poszczególnych działach gospodarki narodowej w NRD w 1958 r.

Działy gospodarki narodowej	Zatrudnienie kobiet	
	Razem	Udział kobiet w ogólnym zatrudnieniu w odsetkach
Przemysł	1.139.669	38,8
Budownictwo	43.387	8,7
Rzemiosło wytwórcze (bez rzemiosła budowlanego)	172.916	32,9
Rolnictwo, leśnictwo, gospodarka wodna	728.384	46,5
Transport (bez poczty)	95.149	23,5
Poczta	75.289	58,0
Handel	582.106	62,9
Działy poza produkcją materialną	717.720	60,5
Ogółem	3.554.620	43,5

Zródło: „Deutsche Demokratische Republik, Statistisches Taschenbuch 1959“, s. 60.

udział ten wynosi 43,5%. W samym przemyśle kobiety stanowią 38,8% ogółu zatrudnionych. Bezwzględna przewaga kobiet w zatrudnieniu zaznacza się w handlu (62,9%), w działach pozostających poza produkcją materialną (60,5%) i na poczcie (58,0%). Usprawnienie organizacji za-

rządzenia gospodarką narodową pozwoliłoby uzyskać pewne rezerwy siły roboczej i przesunąć je do produkcji. Rezerwy te stanowić będzie poważna ilość kobiet, które z kolei można bardziej wykorzystać przy procesach produkcyjnych wysoce zmechanizowanych i zautomatyzowanych.

Nowoczesna technika produkcji wymaga wysokich kwalifikacji pracowników, które uzyskuje się zasadniczo przez odpowiednie studia. W NRD rozmach w tym zakresie jest rzeczywiście duży. Liczba studentów na 1.000 mieszkańców w Polsce i NRD jest prawie jednakowa, lecz ciekawie a odmiennie kształtuje się udział kobiet w studiach wyższych. W Polsce z ogólnej liczby studentów szkół wyższych kobiety stanowią 32%, natomiast w NRD tylko 25%, mimo że w NRD kobiety są w znacznie większej niż w Polsce. Częściowo wytłumaczyć to można faktem, że wśród młodzieży NRD większy odsetek stanowią chłopcy. Pozostałe przyczyny leżą w strukturze gospodarki, strukturze przemysłu, w poglądach panujących w społeczeństwie, na problem równouprawnienia płci, możliwości pracy kobiet w określonych dziedzinach produkcji itp.

Jak z tego, co powiedzieliśmy wyżej, wynika, rekonstrukcja przemysłu NRD z pewnymi jego specyficznymi aspektami jest przedsięwzięciem wielkim, koniecznym, oznaczającym nowy etap w budowie socjalizmu w NRD, we współzawodnictwie ekonomicznym dwu ustrojów społecznych i obu państw niemieckich. Dotychczasowe osiągnięcia w rozwoju przemysłu dają poważne przesłanki do realizacji podjętych przez to przedsięwzięcie zadań. Śledzenie dalszych prac nad zakreślonym planem, jak i jego realizacją jest niezmiernie ciekawe i pozwoli skonfrontować powstałe tutaj doświadczenia z doświadczeniami polskimi i innych krajów należących do obozu socjalizmu. Prowadzenie badań naukowych pozwoli też na dalsze wzbogacenie teorii ekonomii socjalizmu, polityki gospodarczej, ekonomiki przemysłu i wielu innych dyscyplin naukowych ekonomicznych i nieekonomicznych.